

چکیده از مدتی پیش برگزاری هفته فرهنگی ایران در عربستان در دستور کار وزارت فرهنگ دو کشور قرار گرفت و ظاهراً بعد از چند بار تعویق، سرانجام نمایشگاه مهر اسمی تحت عنوان هفته فرهنگی ایران در عربستان (الاسبوع الثقافي للجمهورية الإسلامية الإيرانية) فی المملكة العربية السعودية) در شهر ریاض برپا شد. در این برنامه، نمایشگاهی از فرش، سفال گری، صنایع دستی، کتاب کودکان، فعالیتهای قرآنی در ایران، فعالیت مساجد در ایران، و غرفههایی ویژه مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی و شرکت جهان گردی ارس و یک قهوه خانه سنتی در یک فضای نمایشگاهی فرهنگی بنام المرکز الثقافي للملك فهد برپا شده بود و مقرر بود در کنار آن پنج سخنرانی علمی هم ایراد شود. گزارش حاضر یادداشتی از جناب آقای دکتر محسن الویری یکی از اعضای هیات ایرانی شرکت کننده در این مراسم می باشد.

یادداشت های سفر ریاض

۱۳۸۰ اردیبهشت ماه

دکتر محسن الویری

مقدمه

نه دنبال بهبود روابط ایران و عربستان و برگزاری همراه با موفقیت هفته فرهنگی عربستان در ایران در مهر ماه ۱۳۸۰ ش. از مدتی پیش برگزاری هفته فرهنگی ایران در عربستان در دستور کار وزارت فرهنگ دو کشور قرار گرفت و ظاهراً بعد از چند بار تعویق، سرانجام از ۸۳/۱۰/۱۲ تا ۸۳/۱۰/۱۸ برابر با ۱۹ تا ۲۵ ذی قعدة ۱۴۲۵ ق. نمایشگاه و مراسمی تحت عنوان هفته فرهنگی ایران در عربستان (الاسبوع الثقافي للجمهورية الإسلامية الإيرانية فی المملكة العربية السعودية) در شهر ریاض برپا شد. در این برنامه، نمایشگاهی از فرش، سفال گری، صنایع دستی، کتاب کودکان، فعالیتهای قرآنی در ایران، فعالیت مساجد در ایران، و غرفههایی ویژه مجمع جهانی تقریب بین مذاهب اسلامی و شرکت جهان گردی ارس و یک قهوه خانه سنتی در یک فضای نمایشگاهی فرهنگی به نام المرکز الثقافي للملك فهد برپا شده بود و مقرر بود در کنار آن پنج سخنرانی علمی هم ایراد شود.

ورود به عربستان

هیات چهل و اندی نفری ایرانی با حضور وزیر محترم ارشاد و فرهنگ اسلامی روز جمعه ۸۳/۱۰/۱۱ از ایران حرکت کرد ولی به دلیل مشکلی که برای ویزای بنده و دو

تن دیگر از دوستان پیش آمده بود، سفر ما به روز یکشنبه موکول شد و در نتیجه بنده و آقایان دکتر موساوند مدیر عامل شرکت جهانگردی ارس و آقای اکبر نقدی همکار غرفه فرش سپهری روز یکشنبه به پرواز ساعت ۱۴/۰۵ خطوط هوایی کویت به کویت رفتیم. تا ساعت ۱۲/۳۰ همان روز هنوز ویزا در دست ما نبود و هر لحظه امکان بسته شدن سیستم پذیرش هواپیما و لغو سفر وجود داشت. فرودگاه کویت ۴۵ کیلومتر از شهر فاصله دارد و چون ویزای موقت ورود به شهر به ایرانیها داده نمی شود، ناچار تا ساعت ۱۸/۳۰ که زمان پرواز به ریاض بود به ناچار در فرودگاه ماندیم. فرودگاه بین المللی کویت بزرگ نیست و جاذبه ای برای صرف دو سه ساعت وقت ندارد ولی با این همه این زمان خیلی سخت نگذشت. در فرودگاه قفسه ای دیواری با حایل شیشه ای - مانند موزه ها - به یاد شهدای کویت که ظاهراً کشته های مربوط به اشغال کویت از سوی عراق است نصب و نام حکاکی شده آنها بر روی قطعات سنگ همراه با جملاتی از پادشاه کویت در آن به به نمایش گذاشته شده است. نکته جالب دیگر در فرودگاه کویت؛ اتاقهای کوچک شیشه ای مخصوص کشیدن سیگار بود که هم راهی برای جلوگیری از آلودگی فضا بود و هم به نوعی تحقیر سیگاری ها. نماز مغرب و عشاء را در فرودگاه خواندیم و با پروازی که بدون تأخیر

انجام شد، حدود ساعت ۱۸/۰۵ وارد فرودگاه ریاض شدیم. در فرودگاه بالنسبه بزرگ و زیبای ریاض یکی از کارکنان روابط عمومی وزارت فرهنگ عربستان منتظر ما بود. گرچه فرودگاه و نیز پرواز ما خلوت بود، ولی احتمالاً حضور و مساعدت این کارمند روابط عمومی در تسریع عبور ما از مراحل کنترل گذرنامه و بار نی تأثیر نبود. ساعت ۲۰/۲۵ به هتل محل اقامت - هتل پنج ستاره ماریوت Marriott - رسیدیم. ماریوت یک امریکایی است که در شهرهای مهم دنیا هتل‌هایی به نام خود ساخته است. ورود ما به هتل همزمان بود با می‌همانی شام وزیر فرهنگ عربستان برای هیأت ایرانی که به دلیل بعد مسافت و کمی وقت در آن شرکت نکردیم. گفته می‌شد ظاهراً میزبان سعودی به جبران می‌همان‌نوازی و محبتی که در ایران دیده بودیم در پذیرایی کوتاهی نکرده بود و از جمله، هر یک از می‌همانان را در اتاقی مستقل اسکان داده بود. بنده نیز در اتاق ۱۱۲ مستقر شدم.

صبح روز دوشنبه ۱۴/۱۰/۸۳ به اتفاق آقای اسماعیلی - از فارغ التحصیلان دانشگاه امام صادق علیه السلام و مدیر کل محترم همکاریهای فرهنگی - هنری سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی که پس از پیگیریهای آقای صدراشمی برای دریافت مقاله، پیگیر بقیه مراحل سفر بود و چنین برمی‌آمد که مسؤولیت و مدیریت این مراسم را نیز برعهده داشت - نزد آقای مسجدجامعی رفتیم. برخورد وزیر بسیار خوب و صمیمانه بود. در فرصتی که دست داد با ایشان در باره موضوعات مختلفی مانند راه‌اندازی رشته تاریخ تشیع در دانشگاه امام صادق علیه السلام، پیشنهاد تأسیس کتابخانه تخصصی شیعه‌شناسی در تهران، ماجرای جشنواره ایران زمین در اهواز، هفته فرهنگی ایران در عربستان و فعالیت‌های خودم در مسجد صحبت کردم، برایم جالب بود که ایشان از این که به تعبیر خودشان به وظایف آخوندی هم می‌پردازم بسیار ابراز مسرت و لطف کرد.

بازدید از مرکز سعود الباطین للتراث والثقافه

به عنوان عضوی از هیأت همراه آقای مسجدجامعی از مرکز سعود الباطین للتراث و الثقافه بازدید کردیم. این مرکز غیردولتی و ویژه گردآوری مخطوطات و نشر آنهاست و از سوی عبداللطیف بن سعود الباطین و به نام پدرش سعود بن عبدالعزيز الباطین تأسیس شده است. سنگ بنای این مرکز در سال ۱۴۲۱ق/۲۰۰۰م. در شهر ریاض همزمان با جشنهای بیستمین سالگرد پادشاهی ملک فهد نهاده شد. عبداللطیف پیش از این سه مرکز دیگر برای گردآوری مخطوطات و کتابها و نشریات ادواری تأسیس

کرده بود. قرارداد ساخت این مرکز روز یکشنبه ۱۵ رجب ۱۴۲۰ق. (۱۹۹۹/۱۰/۲۴) در مراسمی که به همین مناسبت در مقر وزارت تربیت و تعلیم بر پا شده بود، با حضور وزیر و معاونان و مشاوران و مدیران کل وزارت و مسؤولان و سرشناسان ریاض بین عبداللطیف بن سعود الباطین و شرکت اتحاد مهندسان سعودی منعقد شد و ساختن آن نیز در زمینی به مساحت ده هزار متر مربع در منطقه صحافه (حی الصحافه) به پایان رسید و سرانجام در روز یکشنبه ۱۴۲۲/۱۲/۲۶ برابر با ۲۰۰۲/۳/۱۰ با حضور امیر سلطان بن عبدالعزيز افتتاح شد.

در این مرکز بیش از سیصد هزار نسخه خطی و کتاب و نشریات ادواری وجود دارد. ساختمان مرکز به جدیدترین وسایل کنترل الکترونیکی و سیستم مراقبت تلویزیونی و نظامهای پیشرفته ضد آتش‌سوزی و سرقت مجهز است. تلاش شده است معماری ساختمان این مرکز متمایز از دیگر بناهای مرکز ریاض و متناسب با اهداف مرکز باشد. اهداف اعلام شده مرکز نه چیز است که مواردی از جمله ایجاد کتابخانه نسخ خطی تا برگزاری و پشتیبانی و حمایت هر فعالیت فرهنگی مانند سخنرانی‌ها، همایش‌ها و نمایشگاههای فرهنگی را در بر می‌گیرد.

ساختمان مرکز چهار طبقه با زیربنای ۶۹۲۹ متر مربع به صورت زیر است: زیر زمین شامل مخزن نسخه‌های خطی و اسناد و کتابهای نادر شامل ۸۰۰۰۰ کتاب و کتابخانه بسته با ۶۰۰۰۰ کتاب و بخش فنی و بخش تأسیسات. طبقه هم‌کف شامل مسجد (۳۱۰ متر مربع) با ظرفیت ۲۵۰ نمازگزار، تالار ورودی و تالار استقبال از می‌همانان ویژه و سالن سخنرانی و نمایش با ظرفیت ۴۲۰ نفر و بخشهای ترجمه همزمان و بخش فیلم.

تالار اجتماعات و تالار اینترنت با ظرفیت استفاده همزمان ۴۰ کاربر با پیشرفته‌ترین امکانات. طبقه اول کتابخانه‌ای با ظرفیت ۱۲۰ هزار کتاب و تالار مطالعه کتابهای مرجع با ظرفیت پذیرش ۱۵۰ مطالعه کننده، دفاتر اداری و اتاقهای مخصوص محققان، تالار کتابهای ویژه کشور عربستان و منطقه خلیج فارس که متأسفانه نام تجریف شده خلیج عربی را برای آن به کار برده‌اند و هیأت ایرانی نیز هیچ اعتراضی به آن نکرد. و طبقه دوم شامل تالار ویژه زنان با همه تجهیزات و امکانات و باز هم تالارهای بزرگ مطالعه و اتاقهای ویژه محققان و مخزنهای نشریات ادواری. این مجموعه یک مرکز تبلیغی هم دارد. همچنین در این مرکز مجموعه‌ای از مسکوکات و نمونه‌هایی از خط عربی در ادوار مختلف اسلامی گردآوری و به نمایش گذاشته شده است. مرکز سعود الباطین کتابهایی را هم به چاپ رسانده است که از آن

معطلی اولیه را جبران کرد. حدود ۲۰ تا ۳۰ دقیقه گفتگوی بین وی و آقای وزیر به درازا انجامید. آقای مسجد جامعی در صحبت اولیه خود، ضمن اشاره به مشترکات فرهنگی دو کشور به وجود رقص خنجر در ایران اشاره کرد و شاهزاده نیز بلافاصله سخن آقای وزیر را قطع کرد و بیان داشت که این رقص در حقیقت نماد شجاعت و سلحشوری است که در آغاز سيطرة خاندان سعودی برای تهییج احساسات مردم ابداع شد و بعد از آن به تدریج به یک پدیده فرهنگی سنتی و ملی تبدیل شد. آقای وزیر از فعالیتهای انجام شده در ایران برای ورزش بانوان سخن گفت و شاهزاده گفت گرچه اسلام ورزش را برای بانوان حرام نکرده است؛ اما هر کشوری اقتضای خاص خود را دارد، در عربستان باشگاههای ویژه بانوان هست اما به دلیل مقتضیات خاص خود، مسابقات ورزشی ویژه بانوان را نمی توانیم برگزار کنیم.

ضیافت ناهار سفیر

بعد از این دیدار به هتل الرياض برای شرکت در ضیافت نهار جناب سفیر رفتیم. در این ملاقات سلام ایت الله مهدوی را به آقای صادقی سفیر جدید ایران در عربستان که ظاهراً هنوز استوارنامه خود را تحویل نداده است رساندم. در سر میز غذا یکی از هنرمندان به نمایندگی از جمع، تمایل و بلکه خواهش عمومی را برای حج یا عمره و زیارت مدینه اعلام کرد ولی آقای سفیر هیچ واکنشی به این حرف نشان نداد، گویی کسی چیزی نگفته بود.

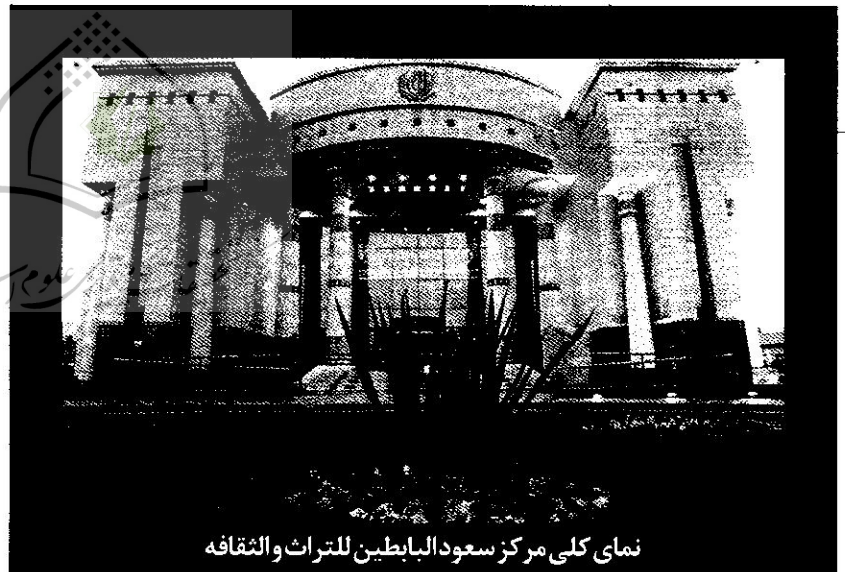
ارائه مقاله

قرار بود عصر همان روز (دوشنبه ۱۴/۱۰/۸۳ تا ۲۲/۱۱/۱۴۲۵ برابر با ۱۴/۱۰/۸۳ از ساعت ۱۹/۳۰ تا ۲۰/۳۰) بنده مقاله ام را ارائه کنم ولی هنوز متن عربی آن را در اختیار نداشتیم. با پیگیری های آقای اسماعیلی مطلع شدم که متن مقاله به هتل فاکس شده است. از محل ضیافت نهار به هتل برگشتیم و ساعت پنج و نیم به اتفاق دکتر آذرشب و آقای جعفریان به محل برپایی نمایشگاه هفته فرهنگی ایران که سخنرانیها هم در سالن اجتماعات آنجا ایراد می شد، رفتیم.

پیش از این اشاره کردم که نمایشگاه در مرکز الثقافي للملک فهد برپا شده بود. این مرکز جایی بود بزرگ و بالنسبه زیبا و ویژه اینگونه همایشها و نمایشگاهها. این مرکز در حاشیه شهر قرار داشت و همین بُعد مسافت از جمله عوامل عدم استقبال مردم از نمایشگاه شده بود. در محل نمایشگاه دوباره گفتگویی کوتاه با آقای مسجد جامعی که به همراه سفیر برای بازدید از نمایشگاه آمده بود داشتیم. ایشان از همانجا عازم فرودگاه برای بازگشت

جمله می توان به این موارد اشاره کرد: المنثور البهانی (کتابی ادبی) نوشته علی بن محمد بن خلف همدانی (۴۱۴ق.) با تصحیح دکتر عبدالرحمن بن عثمان بن عبدالعزيز الهلیل دانشیار دانشکده زبان عربی دانشگاه اسلامی محمد بن سعود (ط ۱، ۱۴۲۲ق. ۲۰۰۱) و کتابهایی با کاغذ گلاسه و چاپ عالی و تمام رنگی درباره ملک عبدالعزيز و فرزندان او با عناوینی مانند المصحف و السیف، عبدالله بن عبدالعزيز فی صور و سطور، الاخوان السعودیون، هذه بلادنا، المملكة العربیه السعودیه: مائه عام فی خدمه الاسلام و المسلمین، الملك فهد مسیره عطاء لاینضب.

در تالار ورودی این مرکز اتاقي با تابلوی حقوق الانسان وجود داشت که از آن بازدید نکردیم و از فعالیتهای آن هم گزارشی داده نشد. به نظر می رسید برای همراهی با جو جهانی و برای نشان دادن تمایل به این گونه مباحث، چنین اتاقي را در نظر گرفته بودند و فعالیتی جدی در آنجا انجام نمی گیرد.



نمای کلی مرکز سعود الباطین للتراث والثقافه

ملاقات با رئیس مرکز رعایه الشباب

پس از بازدید از مرکز سعود الباطین و رد و بدل شدن هدایا به مرکز رعایه الشباب که مسؤول امور ورزشی عربستان هم بود و یکی از شاهزادهها آن را اداره می کرد، رفتیم. آقای وزیر حدود پنج دقیقه در اتاق انتظار نشست تا اجازه ورود به او و هیأت همراه داده شود. اگر پارهای ملاحظات نبود، بهتر آن بود که وزیر به دلیل این برخورد مرکز را ترک کند. پیش از ورود وزیر، ابتدا خبرنگاران به داخل اتاق ملاقات هدایت شدند تا از لحظه ورود وزیر بتوانند تصویر بگیرند. شاهزاده سعودی با روی باز با همه هیأت همراه مصافحه و معانقه و تا حدی تلخی

به ایران شد. بنده نیز دقائقی را به بازدید از غرفه‌های نمایشگاه اختصاص دادم. و بر سبیل اتفاق آقای حمید زادبوم zadboom@commerce.ir از فارغ‌التحصیلان دانشگاه امام صادق علیه السلام و وابسته بازرگانی سفارت جمهوری اسلامی ایران در ریاض را در محل نمایشگاه ملاقات کردم و با ایشان برای بازدید از موزه ملی عربستان قرار گذاشتیم.

مدتی هم با دکتر سعید عبدالواحد که برای انجام یک پروژه تحقیقاتی مشتاق بود اساتید برجسته دانشگاهی فقه در ایران را بشناسد، صحبت کردم ولی می‌بایست به سرعت خود را برای ارائه مقاله آماده می‌کردم. روز قبل آقای دکتر آذرشب مقاله خود را در سالن اجتماعات نمایشگاه با عنوان *الادبان المعاصران العربی و الفارسی: مقارنه فی الظواهر المشتركة* ارائه کرده بود. ترجمه و حروفچینی مقاله به دست خودم صورت نگرفته بود، و لذا لغزشها و افتادگیهایی در آن وجود داشت که بدون آمادگی قبلی امکان ارائه آن نبود، بسیار افسوس خوردم که این متن با این همه اشکال و کاستی در اختیار سعودی‌ها قرار گرفته بود.

قسمتهایی از ترجمه را حذف کردم، قسمتهایی را ادغام و بخشهایی را به آن اضافه کردم و سه تذکر شامل تشکر از برپائی مراسم و کاستی‌های سخن گفتن به عربی و سقطات و لغزشهای مقاله آماده کردم. رئیس جلسه که از اعضای هیأت علمی گروه تاریخ دانشگاه ملک سعود بود، مقاله را قبلاً خوانده بود و در جلسه مطابق برنامه، پیش از ارائه مقاله به معرفی سخنران و چکیده مقاله پرداخت. جلسه سخنرانی در مجموع خوب برگزار شد، ولی اگر زودتر در ریاض بودم قطعاً کیفیت ارائه به ویژه از نظر زبان بسیار بهتر می‌شد. مترجم هیأت که ظاهراً مقاله بنده را هم او ترجمه کرده بود، بدون هماهنگی با رئیس جلسه به جایگاه آمده بود و رئیس جلسه برخورد خوبی با او نکرد و بنده به ناچار برای حفظ حرمت ایشان ترجمه عربی پاسخ سؤاها را به ایشان واگذار کردم ولی بعد از اتمام مراسم آقای جعفریان به درستی تذکر داد که‌ای کاش چنین نمی‌کردم، زیرا ترجمه‌ها رسا نبود و چند نوبت بنده خودم ناچار به دخالت شدم.

چند تن از اساتید هم در قسمت مداخلات، تشکر و یا سؤال کردند. زنان نیز در سالی دیگر از طریق دوربین مدار بسته از سخنرانیها استفاده می‌کردند و سؤال و صحبت آنها هم از طریق می‌کروفن پخش می‌شد، چیزی مانند آنچه چند سال قبل در دانشگاه ملک عبدالعزیز جده دیده بودیم. در عربستان، جدا بودن زنان از مردان حتی در این گونه نشستهای علمی به طور کامل رعایت می‌شود. یک ربع بعد

از پایان صحبت‌های من، آقای جعفریان هم مقاله خود را در باره مکه و مدینه در آثار جغرافیای فارسی و با عنوان *المصادر التاريخيه للحجاز فی النصوص الجغرافيه القديمه* و حضاره ایران اسلامی ارائه داد و مشارکت بیشتر حضاران در بخش سؤال و جواب نشان استقبال بیشتر از مباحث ایشان بود، البته بحث بنده که چکیده آن در انتهای این گزارش آمده است، یک بحث نظری بود و مشارکت حضار در آن بیش از انتظار من بود.

دانشگاه ملک سعود



نقشه دانشگاه ملک سعود

صبح سه‌شنبه ۱۵/۱۰/۸۳ (برابر با ۲۳/۱۱/۱۴۲۵هـ) به اتفاق آقای جعفریان و آقای دکتر آذرشب و البته به یمن هماهنگی قبلی آنها به دانشگاه ملک سعود رفتیم. این دانشگاه که در سال ۱۳۷۷ق.م. ۱۹۵۷م. تأسیس شده، در زمینی بسیار بزرگ (به طول ۹ کیلومتر) واقع شده است و یک مجموعه کامل دانشگاهی به حساب می‌آید.

تا رسیدن به کتابخانه از بخشهای اداری و معاونت دانشجویی به صورت عبوری بازدید کردیم. در حین عبور نسخه‌ای از دو نشریه خبری رایگان که در مکانهای خاصی گذاشته شده بود، برداشتم. یکی رساله *الجامعه* (پیام دانشگاه) که شماره ۸۴۷ آن به تاریخ ۱۴۲۵/۱۱/۲۰ منتشر شده بود. نخستین شماره این نشریه در ۱۳۹۵/۱۱/۲۹ با شمارگان ۸۰۰۰ نسخه و به صورت دوهفته‌نامه و در چاپخانه خصوصی منتشر شد. این نشریه در حال حاضر با قطع ۲۹×۴۳ با شمارگان ۲۴۰۰۰ نسخه و به صورت هفتگی (صبح شنبه هر هفته) در چاپخانه دانشگاه منتشر می‌شود. توزیع آن نیز تا مدت‌ها بر عهده خود دانشجویان بود که با اتومبیل‌های خود آن را توزیع می‌کردند، اما از سال ۱۴۰۳ق. یک دستگاه اتومبیل برای توزیع در اختیار آنها قرار گرفته است. نظارت بر این نشریه دانشجویی نیز تا مدت‌ها با اعضای هیأت علمی دانشکده ادبیات بود، اما در

حال حاضر این کار به اعضای هیأت علمی گروه ارتباطات واگذار شده است.

این خبرنامه خود را نخستین خبرنامه دانشگاهی در عربستان و نخستین نشریه دانشگاهی عربی در اینترنت می‌داند در داخل کشور عربستان برای همه مؤسسات دولتی و نهادها و دانشگاه‌ها ارسال می‌شود و در خارج کشور نیز وابستگی‌های فرهنگی و نمایندگان فرهنگی عربستان در ۲۶ کشور در زمره مشترکان آن هستند. نشانی الکترونیک نشریه چنین است: www.ksu.edu.sa/resalah اگر همین شماره از نشریه برای داوری بسنده باشد، حجم زیاد آگهی‌های تجاری آن را از یک نشریه خشک دانشجویی بیرون آورده است.

بخش قابل توجهی از مقالات و نوشته‌های نشریه را دانشجویان تأمین می‌کنند. نشریه دانشجویان دختر و پسر را به مشارکت فراخوانده است و وعده داده است به بهترین اثر ارسالی در خلال سال، جائزه می‌دهد. از بخش‌های قابل توجه نشریه اخبار جلسات دفاعیه است و از همان جا مطلع شدم که اخیراً یک رساله فوق لیسانس با عنوان « تعرض الجمهور السعودي لبرامج المسابقات الثقافية في القنوات التليفزيونية الفضائية العربية: دراسة الاستخدامات و الاشباع عينة من سكان مدينة الرياض » (مردم سعودی در برابر برنامه‌های مسابقات فرهنگی کانالهای تلویزیونی ماهواره‌ای عربی: بررسی کاربستها و فراوانی‌ها؛ مورد ساکنان شهر ریاض) دفاع شده است. نشریه دیگر مرآه الجامعه (آینه دانشگاه) بود که دانشجویان گروه ارتباطات دانشگاه اسلامی امام محمد بن سعود آن را چاپ و رایگان توزیع می‌کنند. از این نشریه هم که حجم آگهیهای تجاری آن قابل توجه است، تاکنون ۲۶۳ شماره به چاپ رسیده است.

دانشگاه ملک سعود در سال ۱۳۷۷ق. تأسیس شده است و دانشکده‌های آن تا سال ۱۳۸۴ق. / ۱۹۶۴م. که تأسیس کتابخانه مرکزی به تصویب رسید، کتابخانه‌های تخصصی خود را داشتند. در سال ۱۳۹۴ق. / ۱۹۷۴م. در این دانشگاه معاونت امور کتابخانه‌ها (عماده شوون المکتبات: libinfo@ksu.edu.sa) تأسیس شد و نام کتابخانه مرکزی نیز در سال ۱۴۲۲ق. / ۲۰۰۱م. به کتابخانه مرکزی امیر سلمان (بن عبدالعزیز امیر منطقه ریاض) تغییر یافت. ظاهراً این کتابخانه، بزرگترین کتابخانه دانشگاهی در منطقه عربی است و برای رسیدن به این مرحله و حفظ آن فعالیت‌های تعریف شده هشت‌گانه‌ای برای برنامه‌ریزی و تحول آن مد نظر بوده است؛ توسعه ساختمان حسب نیازهای جدید یکی از این فعالیت‌های هشت‌گانه است.

این کتابخانه با آدرس اینترنتی www.ksu.edu.sa هدف خود را ارائه خدمات کتابداری و اسنادی و اطلاع‌رسانی در زمینه فعالیت‌های کتابخانه و تلاش برای آسان‌سازی راه‌های تحقیق علمی تعیین کرده است که از طریق پنج وظیفه تحقق می‌یابد. راهنمای ما به هنگام بازدید از کتابخانه فاضل عباس المتوزی کارمند روابط عمومی عماده شوون المکتبات بود.

این کتابخانه بزرگ شش طبقه‌ای که همه تجهیزات جدید در آن دیده می‌شود، دارای بخش‌های مختلفی است، از جمله روابط عمومی و نمایشگاه‌ها که از جمله وظایف آن برگزاری نمایشگاه دائمی تألیفات اعضای هیأت علمی آموزشی دانشگاه اعم از کتابهای چاپ شده از سوی دانشگاه و یا کتاب‌های چاپ شده آنها بیرون از دانشگاه است، این نمایشگاه خود دارای ده زیربخش است که یکی از آنها بخش ویژه تقدیرنامه‌ها و لوح یادبود شرکت در نمایشگاه‌ها و همایش‌ها و مانند آن است. کتابخانه همچنین دارای بخش نسخ خطی است و سرویس‌دهی بسیار خوبی برای مراجعه کنندگان دارد. بخش مجموعه‌های ویژه، از جمله شامل کتابخانه شیخ عمر بن حسن آل شیخ شامل ۱۲۷۴ عنوان، کتابخانه خیرالدین الزرکلی شامل ۳۲۰۰ عنوان و ۵۹ عنوان مجله از دیگر بخشهای کتابخانه است. مجموعه کتابهای شبه جزیره عربستان هم در همین بخش قرار دارد که چند بخش فرعی به این شرح دارد: جغرافیای شبه جزیره، سفرنامه‌ها، آثار باستانی، تاریخ و سرگذشت‌نامه‌ها از آغاز ظهور دعوت شیخ محمد بن عبدالوهاب و پیدایش دولت سعودی، تاریخ ادبیات سعودی، و آثار و تولیدات چهره‌های برجسته سعودی که در سطوح مختلف رتبه‌ای کسب کرده‌اند.

بخش سمعی و بصری کتابخانه نیز بسیار پیشرفته است و از ویژگیهای آن ارائه خدمات برای نابینایان است. در این بخش ۷۹ دستگاه رایانه به صورت همزمان خدمات اینترنت ارائه می‌دهند. یکی از قابل توجه‌ترین بخشهای کتابخانه، اختصاص ۴۰۰ واحد کوچک مطالعه شخصی برای اعضاء هیأت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی است. مرکز اطلاع‌رسانی نشریات و نیز بخش نشریات دولتی از دیگر بخشهای کتابخانه است.

این بخش اخیر که ویژه گردآوری اسناد و اطلاعات و آمار حکومتی است برای تحقیقات میدانی بسیار سودمند است و پژوهشگران را از مراجعه به ادارات و دوائر حکومتی بی‌نیاز می‌سازد. نشریات موجود در مرکز نشریات ادواری در سال ۲۰۰۱م. تعداد ۲۰۷۱ عنوان شامل ۳۷۵۰۰۰ جلد بوده است. و ۲۰۰ نشریه نیز با متن کامل به صورت ارتباط

مستقیم on-line قابل دستیابی است:

www.alkhazindar.com.sa/online_journal/ksu.html

حسب ادعای مسؤولان، کتابخانه پنج میلیون عنوان کتاب دارد که حدود دو میلیون عنوان کتاب عربی و سه میلیون عنوان هم انگلیسی است. ولی آمار مندرج در یکی از بروشورها حکایت از آن دارد که کتابخانه ۵۹۱۷۷۵ عنوان و ۱/۲۱۵/۲۴۸ جلد کتاب دارد و در این صورت حتی با محاسبه تمامی نشریات و نسخ خطی و رساله‌ها و اسناد و نشریات حکومتی و نقشه‌ها و نشریات صحافی شده و نرم‌افزارها تعداد آنها به پنج میلیون نمی‌رسد. در این کتابخانه ۸۷۹ نقشه نیز نگهداری می‌شود. این کتابخانه، کتابخانه مرکز بررسی‌های دانشگاهی ویژه زنان را که در منطقه عیشه غرب ریاض واقع است زیر پوشش دارد. کتابخانه عیشه نیز دارای ۶۹۱۰۳۰ عنوان کتاب است. کتابخانه مرکزی روزهای پنج‌شنبه ویژه بانوان است. ذکر این نکته نیز خالی از لطف نیست که تعداد کتاب امانی اعضای هیأت علمی ۳۰ مجلد شامل پایان‌نامه‌ها به مدت یک نیم‌سال تحصیلی است.

یکی از بخشهای زیبای کتابخانه نمایشگاه دائمی کتابهای چاپی نایاب است که در زمان بازدید ما، هنوز افتتاح رسمی نشده بود.

هدف از تأسیس این نمایشگاه دائمی خدمت به پژوهشگران و دانش‌پژوهان و روزنه‌ای برای آگاهی یافتن از ذخایر کتابخانه اعلام شده است. این نمایشگاه در طبقه سوم ساختمان کتابخانه در مساحتی حدود ۱۲۰ متر مربع برپا شده است، و در آن ۷۷ نسخه کتاب و مجله و نشریه در ۲۳ محفظه شیشه‌ای به نمایش گذاشته شده است. مهمترین کتابهای به نمایش گذاشته شده (جمعاً ۲۵ کتاب) چنین است: قرآن چاپ شده در سال ۱۶۹۴م. در آلمان؛ قرآن الفی (که تمامی سطرهای آن با حرف الف آغاز می‌شود و نمونه‌هایی از آن در ایران هم وجود دارد) چاپ شده در سال ۱۴۰۸ق. در هند؛ نسخه‌ای از کتاب فن الخط (نوشته مصطفی اوغور درمان، چاپ سال ۱۴۱۱ق. استانبول) دربردارنده نمونه‌هایی زیبا از هنرهای خط عربی؛ تاریخ المسلمین من صاحب شریعه الاسلام ابي القاسم محمد الى الدوله الاتابكيه، تألیف جرجس ابي الطيب المتوفى ۶۷۲ق. چاپ سال ۱۶۲۵م؛ کتاب الوهابيون و الحجاز تألیف محمدرشید رضا چاپ سال ۱۳۴۴ق. چاپ قاهره و قاموس عربی لاتینی چاپ سال ۱۶۵۳م. در میان مجلات (جمعاً ۳۳ مجله معرفی شده است) نیز می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: شماره اول مجله علمی ادبی پزشکی صنعتی البیان ۱۸۹۷م/۱۳۱۴ق.

چاپ قاهره به سردبیری شیخ ابراهیم یازجی و دکتر بشاره زلز؛ شماره اول مجله الرساله چاپ سال ۱۳۵۱ق. قاهره به سردبیری احمد حسن الزیات؛ شماره اول مجله الشبان المسلمین چاپ ۱۳۴۸ق. در قاهره به سردبیری دکتر یحیی احمد الدردیری؛ شماره اول مجله الشفاء (صحیفه طبیه جراحیه علمیه و عملیه) چاپ ۱۸۸۶م/۱۳۰۳ق. چاپ قاهره به مدیریت مسؤل دکتر شبلی شمل؛ شماره اول مجله العرفان چاپ محرم ۱۳۲۷ق. که مکان چاپ آن معلوم نیست و چگونگی شروع مقدمه مجله دلالت بر گرایش شیعی آن دارد: الحمد لله على الآئه و الصلاه و السلام على رسله و انبيائه، اخص منهم محمداً صلى الله عليه و آله و سلم الذى انتشر العلم بتعاليمه...؛ شماره اول نشریه علمی ادبی تاریخی فکاهی مرقی النجاح چاپ ۱۳۰۹ق/۱۸۹۲م. چاپ اسکندریه به سردبیری عطیه جرجس؛ شماره اول المشرق چاپ ۱۸۹۸م/۱۳۱۵ق. چاپ بیروت به سردبیری پدر لويس شيخو اليسوعی؛ شماره اول مجله علمی تاریخی ادبی الهلال ۱۳۱۰ق. چاپ قاهره که در آن از جرجی زیدان به عنوان منشیء المجله یاد شده است. سرانجام در بین ۱۹ نشریه‌ای که معرفی شده است می‌توان به این موارد اشاره کرد: شماره اول جریده ام القرى (هفتگی) چاپ سال ۱۳۴۳ق/۱۹۲۴م. در مکه؛ شماره ۵ نشریه هفتگی الرياض ۱۳۴۹ق. که در قاهره به چاپ می‌رسیده است. چنین بر می‌آید که وجه مشترک این نشریات قطع آنها بوده است و الا برخی از آنها روزنامه و برخی دیگر هفته‌نامه و حتی ظاهراً برخی دیگر ماهنامه است.

یادآور می‌شوم مجله علمی دانشگاه ملک سعود به آدرس زیر در اینترنت قابل دستیابی است:
www.ksu.edu.sa/printpress

پس از بازدید از کتابخانه به گروه تاریخ رفتیم و در آنجا در جمع صمیمی اساتید حاضر در جلسه از سوابق و آثار علمی خود گفتیم و از لطف و محبت آقایان اساتید بهره‌مند شدیم. از جمله اساتید حاضر در جلسه که کارت خود را در اختیار قرار دادند، می‌توان از این آقایان نام برد: ۱. دکتر سعد الغامدی profsaad@hotmail.com. استاد

تاریخ اسلام و مطالعات شرقی گروه تاریخ دانشکده ادبیات.

۲. دکتر عبدالغفور اسماعیل روزی استاد تاریخ اندلس و تاریخ اسلام دانشگاه ملک سعود.

۳. استاد دکتر عزالدین عمر احمد موسی استاد تاریخ اسلام.

۴. دکتر عبدالله بن ابراهیم العسکر askar53@yahoo.com.

یکی از جالب‌ترین نکاتی که در گروه با آن مواجه شدیم چاپ کتابی از سوی دکتر سعد بن حدیفه الغامدی عضو

در دانشگاه ملک سعود از آغاز سال ۱۳۹۴ق. - ۱۳۹۵ق. به عنوان فرع گروه تاریخ تأسیس شد و در سال ۱۳۹۷ - ۱۳۹۸ق. تحصیلی به عنوان یک گروه جدید استقلال یافت. وظیفه این گروه تدریس دروس باستان‌شناسی در سه شاخه است: باستان‌شناسی قدیم؛ باستان‌شناسی دوره اسلامی؛ موزه‌داری.

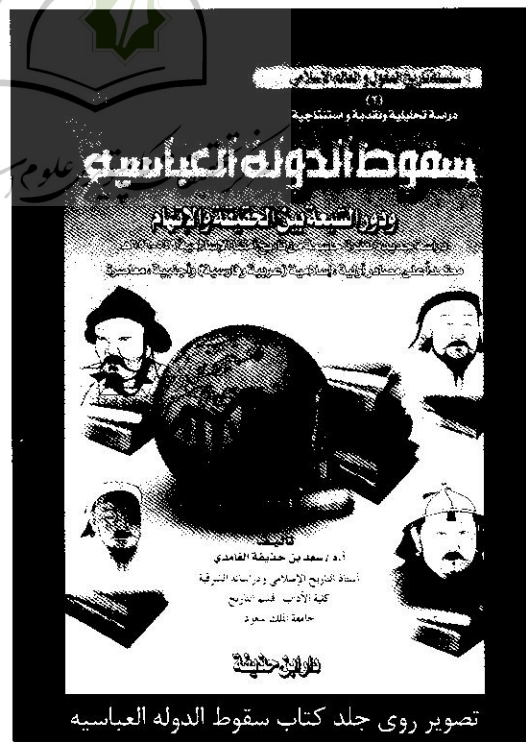
همچنین بخشی ویژه تحصیلات تکمیلی (فوق لیسانس) در آن وجود دارد. اضافه بر این گروه و موزه آن، موزه مردم‌شناسی و اداره کل باستان‌شناسی نیز مرجعی مهم برای باستان‌شناسی در عربستان به حساب می‌آیند. بخش باستان‌شناسی و موزه‌ها و موزه مردم‌شناسی دانشکده ادبیات دانشگاه ملک سعود موزه‌های کوچک اما دیدنی از یافته‌های باستان‌شناسی فراهم آورده است. بخشی از این یافته‌ها مربوط به پایگاه باستان‌شناسی قریه فاو است. قریه فاو شهری قدیم در ۷۷۰ کیلومتری جنوب ریاض است که قدمت یافته‌های آن به بیش از ۵۰۰۰ سال می‌رسد، اما مهمترین و بیشترین این یافته‌ها مربوط به قرن اول تا سوم میلادی است. این شهر پایتخت دولت عربی کنده و یک مرکز تجاری بزرگ بین جنوب و شمال و شرق عربستان بوده است.

منطقه با مساحتی برابر ۹۰۰ × ۲۳۰۰ که ظاهراً دیواری به ارتفاع ۵ متر از سنگ و خشت تقویت شده داشته، دارای بازاری بزرگ بوده که در حفاریهای باستان‌شناسی سه طبقه ساختمان در آن کشف شده است. از دیگر کشفیات این منطقه تعدادی معابد خورشید و ماه و بت کهل و بت لات و چندین قبرستان دارای اهرام بزرگ و منطقه‌های مسکونی وسیع و دارای محله‌های مختلف و دارای قصرها و منازلها با ظرفیت بیش از سی هزار نفر است. باستان‌شناسان همچنین آثار مهمی مرتبط با هنرها و علوم مختلف در آن یافته‌اند. ساکنان این منطقه زبان خاص و شیوه نگارش خاص خود را که نگارش یمن قدیم است، داشته‌اند. تاکنون ۱۴ نوبت باستان‌شناسی در این منطقه صورت گرفته است.

بخشی دیگر از یافته‌های باستان‌شناسی در این موزه مربوط به ریزه است. در عربستان دوره اسلامی، راههای مکه بر اساس مبدأ شامل راههایی مانند راه حج شامی و عراقی و مصری و یمنی و چندین راه دریایی بوده است و همین سبب شکل‌گیری شهرها و قری و برکه‌ها و چاههای متعددی در این مسیرها و شکل‌گیری میراث تمدنی ارزشمندی شده است. پایگاه باستان‌شناسی ریزه از شهرهای اصلی راه حج عراقی (درب زبیده) است که در ۱۷۰ کیلومتری جنوب مدینه منوره در مساحتی به طول و عرض ۱۵۰۰ × ۷۰۰ متر واقع شده است. کشفیات

هیأت علمی گروه تاریخ دانشکده ادبیات دانشگاه ملک سعود است که حکایتگر فضا و ظرفیت‌های جدیدی است که در عربستان در حال شکل‌گیری است. این کتاب - که آقای جعفریان از چاپ آن مطلع بود - سقوط الدوله العباسیه و دور الشیعه بین الحقیقه و الاتهام نام دارد. البته ذیل این عنوان، عبارت طولانی زیر هم روی جلد کتاب به چاپ رسیده است: درسه جدیده لفته حاسمه من تاریخ امتنا الاسلامیه: ۶۴۹ - ۶۵۶ هـ معتمداً علی مصادر اولیه، اسلامیه (عربی و فارسیه) و اجنبیه، معاصره. این کتاب دومین کتاب از سلسله کتابهای سلسله تاریخ المغول و العالم الاسلامی است و چاپ سوم آن در سال ۱۴۲۵ق/۲۰۰۴م. از سوی دار این حذیفه در ریاض به چاپ رسیده است.

مؤلف در بخشی از فصل پنجم کتاب (ص ۳۳۰ تا ۳۵۱) به بررسی تهمت نقش داشتن شیعیان در سقوط بغداد پرداخته و آن را نقد کرده است. وی همچنین با بررسی موشکافانه و عالمانه‌ای آخرین وزیر خلیفه عباسی یعنی مؤیدالدین محمد بن علقمی را نیز از این تهمت بری دانسته است.



تصویر روی جلد کتاب سقوط الدوله العباسیه

پس از اتمام بازدید از گروه تاریخ چند دقیقه‌ای با دکتر سعید بن فایز السعید رئیس گروه باستان‌شناسی و موزه‌ها ملاقات کردیم و با هدایت ایشان به بازدید از موزه این گروه پرداختیم. انجمن سعودی بررسیهای باستان‌شناسی

باستان‌شناسی و متون تاریخی نشان می‌دهد که این شهر در دوره خلافت نخستین خلفای پیامبر وجود داشته اما گسترش آن به عهد اموی برمی‌گردد و شکوفایی آن نیز در عصر عباسیان تحقق یافته است.

چنین برمی‌آید که این شهر در اوائل قرن چهارم هجری از بین رفته است. ریزه دارای محله‌های مسکونی منظم و کاخهای مصور دارای برجهای مدور و مساجد و برکه‌ها و چاهها و مخازن آب بوده است که همگی از یک معماری متمایز در دوره اسلامی حکایت می‌کند. گروه کاوش در این حفاریها همچنان قرائنی از دوره پیش از اسلام یافته‌اند که نشان می‌دهد این منطقه دارای حوضچه‌های طبیعی آب و گیاهان مناسب برای چرای گوسفند بوده است. این منطقه در زمان حاضر هم منطقه‌ای باران خیز است و انواع گوناگون گیاهان بزرگ و کوچک در آن یافت می‌شود.

ریزه همان محل تبعیدگاه ابوذر و قبرستان آن محل به خاک سپاری اوست، ولی در بروشورها و در تابلوهای داخل موزه این نکته برجسته نشده است. گفته شده است این مسکویه (مسکویه) نیز در این شهر به خاک سپرده شده است. ویرانی ریزه را به سال ۳۱۹ ق. شاید بر اثر زلزله و یا یک حادثه طبیعی دیگر دانسته‌اند.



آثار تاریخی و باستانی شهر درعیه

آخرین حضور در نمایشگاه

بعد از بازگشت به هتل و مقداری استراحت، عصر هنگام برای استماع سخنرانی دکتر واعظ به محل نمایشگاه رفتیم. موضوع سخنرانی دکتر واعظ رئیس دانشکده ادبیات دانشگاه علامه طباطبائی مکه و المدینه و تجلیهما فی الادب الفارسی بود. بعد از بازگشت به هتل، ابتدا می‌همان دکتر آذرشب برای صرف چای در اتاق ایشان بودم و سپس برای صرف شام مطابق معمول به رستوران نسیم رفتیم.

بازدید از مرکز تاریخی ملک عبدالعزیز

بر اساس وعده عصر دوشنبه، آقای زادبوم صبح چهارشنبه ۱۳۸۳/۱۰/۱۶ برای رفتن به موزه ملک عبدالعزیز به سراغ ما آمد و بنده و آقای دکتر موساوند در معیت و می‌همان ایشان به موزه رفتیم. موزه ملی عربستان در مرکز تاریخی ملک عبدالعزیز در وسط شهر ریاض و به عنوان برجسته‌ترین عنصر این مرکز بنا شده است.

مرکز تاریخی ملک عبدالعزیز به مناسبت گذشت یکصدمین سال پس گرفتن ریاض به دست ملک عبدالعزیز در زمینی به مساحت ۳۶۰۰۰۰ متر مربع و از ده بخش با اهداف مختلف تأسیس شده است. بوستان عمومی با شش باغ بزرگ و یک می‌دان مرکزی و یک نخلستان که به مناسبت یکصدمین سال آزاد سازی ریاض دارای یک صد نخل است؛ قصر مربع که دفتر کار (دیوان) ملک عبدالعزیز بوده و مرمت و بازسازی شده است؛ موزه ملی دارای هشت تالار از پیدایش هستی و زمین تا زمان حاضر عربستان؛ مؤسسه‌ای فرهنگی که پایه‌های جدید آن در محل قصر ملک عبدالعزیز ساخته شده و به تاریخ ملک عبدالعزیز و دولت عربستان و شبه جزیره اختصاص یافته است.

کتابخانه عمومی ملک عبدالعزیز که در حقیقت شعبه‌ای از کتابخانه عمومی ملک عبدالعزیز است و از بخشهای



پایگاه حفاری باستان‌شناسی ریزه



بقایای منزل حاتم طائی در روستای سمیراء در شهر حائل در شمال عربستان (هنده بلادنا ص ۲۵۲)

ویژه دفترهای اداری و کارگاه و انبار و خدمات است و بقیه تالارها به موزه اختصاص یافته است؛ تالار یک: تالار انسان و هستی؛ تالار دو: تالار سرزمینهای عربی قدیم؛ تالار سه: تالار عصر جاهلی؛ تالار چهار: بعثت نبوی؛ تالار پنج: اسلام و جزیره العرب؛ تالار شش: حکومت اول سعودی و حکومت دوم سعودی؛ تالار هفت: تالار یکپارچگی پادشاهی عربستان سعودی و تالار هشت: تالار حج و حرمین شریفین.



نمای کلی موزه ملی عربستان

از نکات قابل توجه در همه تالارهای این موزه اتاقهای ویژه سمعی بصری است که با چشم مخفی کار می‌کند و پس از ورود بازدیدکنندگان به داخل اتاق به صورت خودکار به ارائه توضیحاتی سودمند در باره آن تالار می‌پردازد. انتقال از دوره پیش از اسلام به دوره اسلامی نیز از طریق پلکانی صورت می‌گیرد که به صورت نمادین ارتقاء و والایی و سیر صعود را حکایت می‌کند.



نقشه طبقه همکف موزه ملی

مختلف ویژه مردان و زنان و کودکان تشکیل شده است؛ مسجد ملک عبدالعزیز که یکی از بخشهای مجتمع قصرهای مربع بوده و از طریق یک پل معلق به قصر متصل بوده است و بازسازی و افزودن بخشهایی به آن به اوائل دهه هشتاد قرن چهارده برمی‌گردد؛ سالن کنفرانس که برای برگزاری سمینارها و فعالیتهای فرهنگی استفاده می‌شود و مجهز به ابزارهای جدید ارائه و بخش ترجمه همزمان است؛ برج آب که در سال ۱۳۹۱ ق. برای بالا بردن فشار آب در شبکه آبرسانی عمومی ساخته شده بود و اکنون بر بام مخزن اصلی آن سالی با بالکنهای شیشه‌ای مشرف بر منطقه ساخته شده است و قرار است به زودی در آنجا رستورانی ساخته شود؛ ساختمانهای بازسازی شده گلی قدیم و سنتی که می‌توان آن را برای نمایشگاههای کوچک یا سالن غذاخوری برای بازدیدکنندگان از مرکز استفاده کرد؛ و سرانجام پارکینگ که متشکل از چهار پارکینگ مستقل با ظرفیت کل ۱۱۰۰ اتومبیل است.



برج آب که قبل‌ها برای بالا بردن فشار آب در منطقه مرکزی ریاض از آن استفاده می‌شده است

موزه ملی در بخش شرقی مرکز تاریخی ملک عبدالعزیز در زمینی به مساحت ۱۷۰۰۰ متر مربع با ۲۸۰۰۰ متر مربع زیربنا در دو طبقه و شامل ده تالار ساخته شده است. یکی از این تالارها ویژه نمایشگاههای موقت و یکی دیگر

عباسی نصب شده است.

به عنوان نمونه فیلمهایی که در تالار اول به نمایش گذاشته می‌شود چنین است: فیلمی در باره آفرینش هستی، یک فیلم در باره نظریه حرکت صفحات قاره‌ها، سه فیلم از زلزله‌ها و آتشفشانها، شش فیلم در باره محیطهای مختلف زیستی در عربستان، یک فیلم در باره ساخت ادوات سنگی و فیلمی دیگر در باره استفاده از آنها، سه دستگاه رایانه مستقل شامل برنامه‌هایی در باره محیط زیست و سنگ‌نوشته‌های باستانی، در این تالار یک شهاب‌سنگ بزرگ که در صحراء ربع خالی به دست آمده به نمایش گذاشته شده است.



از دیدنی‌های تالار حج و حرمین شریفین نیز یک سنگ میلی مسیر حج عراقی است



نقشه طبقه اول موزه ملی

موزه کوشیده است مرجعی زنده برای تاریخ کشور عربستان باشد و شرایطی فراهم آورد که بازدیدکنندگان بین سرگرمی و دانش جمع کنند و همچنین خود را نسبت به ایجاد روح پیوستگی به رسالت اسلام و تمدن بزرگ آن و عمق بخشیدن به اصول عربی و تفکر در سنتهای الهی در

در تالار بعثت نبوی یک تابلوی مسیر هجرت پیامبر قرار دارد و در پایان این تالار هم یک دالان قرار دارد که بر دیوار آن یک تابلوی سرامیکی مزین به نقاشی‌های انتزاعی است که مهمترین حوادث هجرت از خروج از مکه به سوی غار ثور گرفته تا ورود به قباء را شامل می‌شود.



مسیر حرکت پیامبر در هجرت از مکه به مدینه

هستی و زندگی بشر مسؤول می‌داند. موزه تفسیر خود از تاریخ را برگرفته از تعالیم اسلام و قرآن می‌داند و با تجهیزاتی

در تالار اسلام و جزیره العرب ماکت بخشی از دیوارهای یک قصر در وادی ذی‌خشب در مدینه مربوط به آغاز عصر

که فراهم آورده است امکان یک گردش تاریخی سودمند را از آفرینش هستی تا مراحل دیگر ایجاد کرده است.

در طراحی این موزه معیارهای جهانی تأسیس موزه‌ها مد نظر بوده و تلاش شده است با استفاده از ابزارهای متنوع و جدید نمایش سطوح مختلف فرهنگی جامعه از عامه مردم و دانش‌آموزان تا پژوهشگران و اساتید دانشگاهی پوشش داده شود.

موزه ملی ریاض ظاهراً وابسته به وزارت آموزش و پرورش است و زیر نظر سازمان آثار باستانی و موزه‌ها فعالیت می‌کند. موزه ملی عربستان نشریه‌ای فصلی به نام رساله المتحف (پیام موزه) دارد که شماره ۵ آن در ربیع ۱ سال ۱۴۲۵ به چاپ رسیده است. اهم مطالب این شماره چنین است: گزارش بازدیدهای مهم از موزه و گزیده‌ای از مباحث علمی موزه‌داری، گزارش کاوشهای باستان‌شناسی در عربستان، گزارش اجمالی نمایشگاههای مهم در عربستان، معرفی تالارهای مختلف موزه، گزارش دیگر موزه‌های عربستان، اظهار نظرها در باره موزه، معرفی کتاب، تصاویر. این موزه صبح جمعه و روزهای شنبه تعطیل است و روزهای بازدید مدارس دخترانه و مدارس پسرانه جدا و ساعات بازدید خانواده‌ها از مردان هم جداست. آدرس اینترنتی موزه نیز چنین است:

www.saudimuseum.com

از دیگر دیدنیهای این مجموعه، کاخ مربع و اشیای درون آن است که دفتر کار ملک عبدالعزیز بوده است. چند نمونه از نکات قابل توجه و جالب در این کاخ، یکی قرآنی است مخطوط که با جمله زیر به پایان رسیده است: تمت، تمام شد. و دیگری نامه‌ای که عبدالعزیز به خط خود برای پزشک ویژه‌اش با تلگراف فرستاده و از او خواسته است که به سرعت خود را به نزد پادشاه برساند، این نامه این گونه آغاز می‌شود: خذ لنا زورخانه لان ما عندنا خربان. همچنین در بیانیه تغییر نام کشور عربستان از مملکه الحجاز و نجد و ملحقتهما به المملکه العربیه السعودیه که ۱۷ جمادی الاولی سال ۱۳۵۲ ق. صادر شده به موضوع افکار عمومی در قالب عبارات زیر اینگونه اشاره شده است:

بعد الاعتماد علی الله و بناءً علی ما رفع من البرقیات من کافه رعایانا فی مملکه الحجاز و نجد و ملحقتهما و نزولاً علی رغبه لرأی العام فی بلادنا و حباً فی توحید اجزاء هذه المملکه العربیه امرنا بما هو آت:

ساخت کاخ مربع از سال ۱۳۵۴ ق. آغاز و در سال ۱۳۵۷ ق. پایان یافته است. ملک عبدالعزیز از سال ۱۹۰۲ م. تا ۱۹۵۳ م. پادشاهی کرده است و پس از او نیز تاکنون پسرانش حکومت را در دست دارند. آغاز حکومت ملک فهد

پادشاه کنونی عربستان از سال ۱۹۸۲ م. بدین سوست.

نگاهی استراتژیک برای بازسازی شهر ریاض

از دیگر نکات قابل توجه در ریاض که اطلاعات آن را در موزه به دست آوردیم فعالیت‌های هیأت عالی بازسازی شهر ریاض (الهیئه العلیا لتطویر مدینه الریاض) است که نشریه‌ای رایگان به نام تطویر و کتابچه‌هایی نیز در توضیح و تبیین فعالیت‌های خود منتشر می‌سازد. توزیع رایگان نشریه و این جزوات برای فرهنگ‌سازی و بالابردن سطح اطلاعات مردم در باره فرهنگ شهری مورد نظر هیأت بازسازی است. ششمین جزوه از این جزوات در تبیین استراتژی متعدد سازی مراکز شهری ریاض و تبدیل ریاض از یک پایتخت تک‌مرکزی به یک پایتخت پنج مرکزی است.



تصویر این جزوه را به همراه دو شماره از مجله التطویر که در بردارنده نکاتی بسیار قابل توجه در باره ساماندهی شهری بود به همراه یادداشتی مبنی بر ضرورت بهره‌گیری از تجربیات برنامه‌ریزی مدیریت شهری ریاض به ویژه در زمینه برنامه‌ریزیهای کلان آینده، چند روز بعد از بازگشت به تهران برای اطلاع شهردار محترم تهران ارسال کردم و نمی‌دانم به دست ایشان رسیده است یا نه. ریاض در حال حاضر یک هزار کیلومتر مربع مساحت و نزدیک به پنج میلیون نفر جمعیت دارد و در صورت کنترل مهاجرت، جمعیت آن در سال ۱۴۴۲ ق. به ۱۰/۵ میلیون نفر خواهد رسید و هیأت عالی بازسازی شهر ریاض، این شهر را برای

چنین افقی آماده می‌سازد. پیش‌بینی کرده‌اند که اگر ورود مهاجران جدید به شهر ریاض کنترل نشود و روند کنونی ادامه یابد، جمعیت ریاض در سال ۱۴۴۲ق. به ۱۷ میلیون نفر خواهد رسید. یادآور می‌شود جمعیت عربستان به استناد آمار مندرج در یک کتاب چاپ سال ۱۴۲۱ قمری، ۱۶/۹۴۸/۳۸۸ نفر بوده است.

بوستان ثمامه در چارچوب طرح استراتژیک ریاض در منطقه‌ای بسیار وسیع در شمال ریاض با چشم‌انداز و پنج هدف و سه راهکار تأسیس شده است. این تجربه نیز برای دست‌اندرکاران مدیریت شهری می‌تواند قابل توجه است.

نظام ارتباطی عربستان

نکته دیگری که تذکر آن را - شاید به دلیل انتساب به دانشکده معارف اسلامی و فرهنگ و ارتباطات - لازم می‌دانم توضیحاتی در باره نظام ارتباطاتی عربستان است. عربستان سعود سیاستهای ارتباطی خود در سال ۱۴۰۲ق. در سی بند مصوب و اعلام کرده است. مفاد برخی از این سیاستها (به نقل از کتاب المملکه العربیه السعودیه؛ مائه عام فی خدمه الاسلام و المسلمین، صص ۲۲۹ - ۲۳۳) چنین است:

- التزام به اسلام در همه خروجیها و پایبندی به عقیده سلف و دوری جستن از هر آن چه مغایر شرع باشد.
- مبارزه با جریانه‌های ویرانگر و رویکردهای الحادی و تلاشهایی که به منظور دور کردن مسلمانان از عقایدشان صورت می‌گیرد.
- توجه و اهتمام تمام به نهاد خانواده و نگاه به آن به عنوان سلول اساسی ساخت جامعه و نخستین کانون تربیت کودکان.
- محکم کردن پیوندهای برادری و پیوند بین مسلمانان.
- تداوم دعوت به سوی خدا همواره تارثیری زمین از سوی خدا.
- بی‌طرفی در بیان حقائق.
- آزادی بیان.

فعالیت‌های رادیو در عربستان از سال ۱۹۴۹م. آغاز شده است و اکنون برای سه قاره با بیش از ۱۳ زبان از طریق ۶ کانال رادیویی و روزانه ۸۸ ساعت برنامه پخش می‌کند. یکی از شبکه‌های رادیویی شبکه قرآن تأسیس شده به سال ۱۳۹۲ق. / ۱۹۷۲م. است. شروع به کار تلویزیون هم در سال ۱۳۸۵ق. / ۱۹۶۵م. بوده است. در حال حاضر یک برج فرستنده ۱۷۶ متری برای پوشش دادن به سه کانال تلویزیونی در محوطه وزارت ارتباطات (وزاره الاعلام) عربستان بنا شده است. اطلاعات تکمیلی سودمندی در این باره در صفحات ۲۳۶ تا ۲۳۹ کتاب المملکه العربیه السعودیه مائه عام فی خدمه الاسلام و المسلمین آمده است.

وزارت ارتباطات عربستان که اصلی‌ترین نهاد تولید و توزیع خبر است ۳۸ دفتر و شعبه ویژه اخبار داخلی و ۹

شعبه ویژه اطلاع‌رسانی خارجی دارد. خبرگزاری عربستان هم که زیر نظر وزارت ارتباطات اداره می‌شود دارای ۶ دفتر در خارج از کشور و ۶ خبرنگار در ۶ پایتخت جهانی است. در عربستان ۱۲۲ نشریه چاپ می‌شود که از بین آنها ۱۲ روزنامه، ۲۳ مجله هفتگی و ۲۳ مجله ماهانه در همه زمینه‌های فرهنگی، ورزشی، ادبی، نظامی، اجتماعی، صنعتی، اقتصادی، علمی، زنان، دینی و پزشکی وجود دارد و این غیر از نشریات علمی مراکز علمی است. الریاض و الجزیره و عکاظ و الشرق الاوسط و الاقتصادیه از مهمترین روزنامه‌های کنونی عربستان هستند.



مجمع وزارت اعلام که یکی از بزرگترین فرستنده‌های رادیویی و تلویزیونی در محوطه آن قرار دارد

ریزه - مدفن ابوذر - دارای محله‌های مسکونی منظم و کاخهای مصور دارای برجهای مدور و مساجد و برکه‌ها و چاهها و مخازن آب بوده است که همگی از یک معماری متمایز در دوره اسلامی حکایت می‌کند.

سفر به مدینه منوره

روز پنج‌شنبه ۱۳۸۳/۱۰/۱۷ نمایشگاه ویژه بازدید بانوان بود و با موافقت قبلی قرار شد اعضای هیأت با انوبوس به شهر مدینه سفر کنند و پنج‌شنبه شب با هواپیما به ریاض برگردند. به دلیل دشواری این سفر و کوتاهی زمان اقامت در مدینه و باز هم به لطف همت و پیگیری آقای دکتر موساوند مدیر شرکت جهانگردی ارس، ایشان و دو تن از دوستان با صفایی که در این سفر با آنها توفیق آشنائی یافتیم یعنی آقایان سپهری و

خبری از مرکز نبود و ظاهراً آن را جمع و یا به مکانی دیگر منتقل کرده‌اند.

بازگشت به تهران

حرکت از مدینه به ریاض از طریق جده از ساعت ۲۱/۵۵ شروع و به دلیل توقف طولانی در فرودگاه جده تا ساعت دو صبح شنبه ۸۳/۱۰/۱۹ طول کشید و چون ساکها با آن پرواز نیمه‌باز بود، ناچار شدیم که ساعت ده صبح شنبه ۸۳/۱۰/۱۹ بار دیگر برای گرفتن ساکها به فرودگاه مراجعه کنیم. نمایشگاه هفته فرهنگی ایران روز قبل به کار خود پایان داده بود. ساعت ۱۶/۱۰ همان روز برای بازگشت به ایران از طریق کویت بار دیگر به فرودگاه آمدیم. ساعت ۵ بعد از ظهر به کویت رسیدیم و شب را در مسافرخانه‌ای که به آن هتل سفیر فرودگاه کویت می‌گفتند به سر بردیم تا با پرواز ظهر روز یکشنبه ۸۳/۱۰/۲۰ راهی فرودگاه مهرآباد شویم.

در مرکز سعود الباطین للتراث
والثقافة، در ساختمانی چهار
طبقه با ۶۹۲۹ متر مربع بیش
از سیصد هزار نسخه خطی
و کتاب و نشریات ادواری
نگهداری می‌شود.

اکبر نقدی شرکای گالری فرش سپهری در یوسف‌آباد تهران با هواپیمای ساعت ۶ صبح به مدینه مشرف شدیم.

در طول سفر که حدود پنجاه دقیقه بیشتر طول نکشید قرین یکی از جوانان متعصب وهابی که ظاهراً در دانشگاه اسلامی مدینه تحصیل یا تدریس می‌کرد بودم و او با این گمان که از کشور مغرب آمده‌ام سر صحبت را پیش از نشستن روی صندلی هواپیما آغاز کرد و پس از اطلاع از این که به یک ایرانی شیعی روبروست تمام طول سفر را به اندرز و نصیحت و دعوت بنده به توحید و طرد شرک و مطالعه آثار علمای اهل سنت و پرهیز از بدعت و دعای مکرر برای سنی شدن بنده گذراند و بنده نیز به عنوان قبول سخنان او و ضرورت پرهیز از فرق مبتدعه گفتم که باید از وهابیت که یک فرقه جدید است و در عصر رسول صلی الله علیه و آله و سلم نبوده است دوری جست و آن بینوا کلی به زحمت افتاد تا اثبات کند وهابیت یک فرقه



تأملاتی پیرامون برگزاری هفته فرهنگی

با توجه به ناهماهنگی‌های ساختاری که در کشور ما وجود دارد، زحمات زیادی برای برگزاری این هفته فرهنگی کشیده شده بود. اما برای بنده که نگاهی از بیرون به این مراسم داشتم، نکاتی به نظر می‌آمد که ذکر آنها نه به مثابه نادیده انگاشتن زحمات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان فرهنگ و ارتباطات است و نه به معنای غیرواقع‌نگری در حوزه تعاملات بین فرهنگی. این نکات را به این امید یادآور می‌شود که اگر صوابی در آن نهفته است و اگر راهی برای اجرای آنها وجود دارد از سوی متولیان امر مد نظر قرار گیرد.

هفته فرهنگی نمی‌تواند و نباید به صورتی واحد در کشورهای مختلف برگزار شود. هر کشور مقتضیات و حساسیتهای خاص خود را دارد و ما نیز در هر کشوری از یک تصویر ذهنی و مزیت نسبی خاصی نزد دولتمردان

مبتدعه نیست و بنده همچنان بر ضرورت توحید واقعی و تأسی به سیره پیامبر که مودت و ولایت‌پذیری اهل بیت یکی از اجزای آن است تأکید داشتم و متقابلاً به او گفتم برای وحدت جامعه اسلامی و برای این که متأسی به سیره واقعی پیامبر شود برای او دعا خواهم کرد.

با هماهنگی برخی دوستان در اتاق ۷۰۷ هتل الدخیل - هتل بعثه مقام معظم رهبری و ستاد حج - مستقر شدیم. اعضای ستاد رفته رفته به مکه مشرف می‌شدند و بحمدالله مشکل کمبود جا وجود نداشت. توفیق نصیب شد و پنج‌شنبه و جمعه ۱۸ و ۱۷/۱۰/۱۳۸۳ در جوار مضجع پاک پیامبر خدا و ائمه بقیع به زیارت گذشت. صبح روز پنج‌شنبه به ملاقات دکتر بی‌آزار شیرازی در بعثه آیت الله العظمی مکارم شیرازی رفتم و تنی چند از دیگر دوستان قدیم را هم در بعثه ملاقات کردم. روز جمعه ۱۸/۱۰/۸۳ به امید دیدن دوباره مرکز مدینه‌شناسی به مجمع الداوودی لوقف در آغاز خیابان حمزه بن عبدالمطلب رفتم ولی

و مردم آن کشور برخورداریم. غرفه‌های نمایشگاه هفته فرهنگی ایران و حتی مواد عرضه شده در آنها در هر کشور باید پس از چنین مطالعاتی تعیین شود و از وحدت رویه در کشورهای مختلف باید پرهیز کرد. به نظر می‌رسید پاره‌ای از غرفه‌ها یا کالاهای فرهنگی عرضه شده در آن با محیط عربستان سازگاری نداشت.

در فرصتهای محدودی که برای شناساندن ایران و انقلاب به دست می‌آید، باید از همه توان برای معرفی خود و جوهره کشور و نظام مقدس خود بهره بگیریم. شاید در باره این که مؤلفه‌های هویت اسلامی و ایرانی ما کدام است، بین صاحب نظران اختلاف وجود داشته باشد ولی گمان می‌برم در یک قدر مشترکی اختلاف نظر وجود نداشته باشد و به همین ترتیب در مواردی نیز تردید وجود ندارد که جزو مؤلفه‌های هویت ما نیست. به گمان بنده، تکیه بر نمادهایی مانند چهره زن ایرانی بازتاب جوهره

فرهنگی بسیار مهم است. تعداد بازدیدکنندگان نمایشگاه چندان زیاد نبود و یکی از عوامل آن تقارن آن با ایام امتحانات مدارس و دانشگاههای عربستان بود. پیش از این هم اشاره شد که دوری محل نمایشگاه از مرکز شهر هم بر عدم استقبال مؤثر بود. توجه به این نکات بر ضریب تحقق اهداف برگزاری نمایشگاه می‌افزاید. انتخاب مکان مناسب و نزدیک به مراکز شهری و قابل دسترسی آسان برای مردم هم در این امر مؤثر است و قهراً تجارب و اطلاعات سفارت‌خانه‌ها که از نزدیک با پایتخت‌ها آشنائی دارند باید مد نظر دست‌اندرکاران قرار گیرد.

چکیده مقاله: رابطه اسلام و ایران؛ رویکرد تمدنی

نظریه پردازان تمدن، عوامل مختلفی را برای شکل‌گیری یک تمدن برشمرده‌اند و گاه به تأثیر باورهای دینی در فرایند توسعه و بالمآل تمدن توجه داشته‌اند؛ ولی عنصر دین به عنوان جوهره تمدن هنوز جایگاهی شایسته در این نظریه‌ها نیافته است. از سوی دیگر در باره نقش و رسالت دین هم اندیشمندان دین‌شناس و نیز جامعه‌شناسان دین دیدگاههایی متفاوت ارائه کرده‌اند. اگر تمدن‌سازی را نیز در حیطه هدایت که رسالت اصلی دین است بدانیم آن گاه می‌توانیم از توانمندی دین و آموزه‌های دینی در حوزه تمدن‌سازی و ساز و کار آن سخن به میان آوریم. آموزه‌های دین در حوزه تمدن‌سازی با هر قوت و توانی که باشد بسان بدری است که مادام که در محیطی مناسب افشاندن نشود، جامعه عینیت و تحقق بیرونی بر تن نخواهد کرد. بررسی وضعیت ایران پیش و پس از ظهور اسلام و نیز بررسی وضعیت جامعه یکپارچه اسلامی پیش و پس از گرویدن ایرانیان به این جامعه می‌تواند ما را به سمت درکی کلی از تعامل آنها رهنمون باشد. مطالعات تاریخی نشان می‌دهد که یکی از سرزمینهایی که اسلام توانست توانمندی خود برای تمدن‌سازی به اثبات برساند ایران زمین بود. در نگاهی کلی می‌توان گفت برترین خدمت ایران به اسلام فراهم ساختن زمینه‌ای برای تجلی قدرت تمدن‌سازی دین بود و از جمله خدمتهای اسلام به ایران نیز سمت و سو دادن به توان تمدنی ساکنان این سرزمین دیرین بود.

جمله پایانی متن مقاله نیز چنین است: به اعتقاد ما مسلمانان بذریه‌های تمدن‌ساز اسلامی هیچ‌گاه رنگ کهنگی نمی‌گیرد و همواره از سلامت و کارآیی و کارآمدی برخوردار است و اکنون نیز اگر بتوان زمینه‌ای مناسب برای کاشت آن فراهم آورد بار دیگر آموزه‌های تمدن‌ساز وحی و سنت معصومان علیهم السلام درخت تنومند تمدن اسلامی نوینی را برای بشر بحران‌زده معاصر به ارمغان خواهد آورد.

چاپ کتاب سقوط الدوله العباسیه و دور
الشعبیه من الحقیقه و الاتهام حکایتگر فضا
و ظرفیت مطلوب و جدیدی است که در
عربستان در حال شکل‌گیری است. مؤلف
این کتاب شیعیان را از دست داشتن در
سقوط بغداد مبری دانسته است.

هویت ملی ما، تاریخ ما و انقلاب اسلامی ما نیست. هفته فرهنگی نباید در یک محیط محدود بماند و بهتر است تدبیری اندیشیده شود تا هنرمندان و اساتید در محیطهای فرهنگی و متناسب با تخصص خود مانند دانشگاهها و سازمانها و گالریها و مانند آن حاضر شوند و به تبادل نظر بپردازند. البته گاه دولت‌ها، محدودیتهایی در این زمینه ایجاد می‌کنند ولی سخن در تلاش برای استفاده بهینه از فرصتهاست. مثلاً اگر بازدید اساتید از دانشگاههای ریاض با برنامه‌ریزی قبلی بود قطعاً پربارتر و ثمربخش‌تر بود. البته از حق نباید گذشت که پوشش رسانه‌ای و مطبوعاتی نمایشگاه بسیار خوب بود و بنده نیز دو مصاحبه با تلویزیون و رادیو داشتم و دو مصاحبه نیز به دلیل تلاقی با سفر مدینه لغو شد.

- حضور مترجم قوی برای ایجاد ارتباط با مراجعه کنندگان از ضرورتهای این گونه مراسم است.

- انتخاب زمان و مکان مناسب در برگزاری هفته